

PAPER DETAILS

TITLE: FONKSIYONEL KAMU HARCAMALARININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ:
OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ARASTIRMA

AUTHORS: Pinar Yaman,Hakan Yavuz

PAGES: 37-51

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3931747>

FONKSİYONEL KAMU HARCAMALARININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

1. Pınar YAMAN¹

2. Hakan YAVUZ²

ÖZET

Bu çalışmada OECD üyesi 34 ülkenin 2009-2020 yılları arasına ait fonksiyonel kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisi araştırılmıştır. Araştırma verileri Dünya Bankası ve IMF'in veri tabanından alınmıştır. Çalışmada ekonomik büyümeyi ifade eden ekonomik büyüme oranı (GDP) bağımlı değişken, fonksiyonel kamu harcamalarını ifade eden genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, ekonomik işler, çevre koruma hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, sağlık harcamaları, kültür ve din harcamaları, eğitim harcamaları, sosyal koruma hizmetleri harcamaları kalemlerinin toplam kamu harcamaları içerisindeki oranı ise bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Araştırmanın analizinde iki aşamalı sistem GMM dinamik panel veri analizi metodu kullanılmıştır. Analiz sonucunda; fonksiyonel kamu harcamaları olan genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, ekonomik işler, çevre koruma hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, sağlık harcamaları, kültür ve din harcamaları, eğitim harcamaları, sosyal koruma hizmetleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fonksiyonel Kamu Harcamaları, Ekonomik Büyüme, OECD Ülkeleri, Panel Veri Analizi, Sistem GMM

THE RELATIONSHIP BETWEEN FUNCTIONAL PUBLIC EXPENDITURES AND ECONOMIC GROWTH: A RESEARCH ON OECD COUNTRIES

ABSTRACT

In this study, the effect of functional public expenditures of 34 OECD member countries on economic growth between 2009 and 2020 was investigated. Research data were taken from the database of the World Bank and IMF. In the study, the dependent variable is the economic growth rate (GDP), which expresses economic growth, and general public services, which express functional public expenditures, defense services, public order and security services, economic affairs, environmental

¹ Sakarya Üniversitesi Maliye Yüksek Lisans Öğrencisi, pinaryaman.7949@gmail.com, ORCID: 0009-0002-6887-8138.

² Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Maliye Bölümü, hyavuz@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5972-8213.

Geliş Tarihi: 15.05.2024 / Kabul Tarihi: 27.06.2024 Çalışma Türü: Araştırma Makalesi

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir. Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal Licenced by CC-BY-NC ile lisanslıdır

protection services, housing and social welfare services, health expenditures, culture and religious expenditures, education expenditures and social protection services expenditure items ratios of in total public expenditures was used as independent variables. In the analysis of the research, the two-stage system GMM dynamic panel data analysis method was used. As a result of the analysis; There is a positive relationship between general public services, defense services, public order and security services, economic affairs, environmental protection services, housing and social welfare services, health expenditures, culture and religion expenditures, education expenditures, social protection services, which are functional public expenditure elements, and economic growth.

Key Words: Functional Public Expenditures, Economic Growth, OECD Countries, Panel Data Analysis, System GMM

GİRİŞ

Devletler, toplumun refahını ve ekonomik istikrarı sağlamak için ekonomi politikaları geliştirirler. Ekonomi politikası, ülke yönetimi tarafından belirlenen ekonomik hedeflere ulaşmak için oluşturulan politikaları içerir. Genel anlamda ekonomi politikaları, makroekonomik dengelerin ne yönde, nasıl değişeceğini içerisine alan konulardan oluşmaktadır. Maliye politikası ekonomi politikalarının önemli bir unsurudur. Öte yandan ülke yönetimi maliye politikasının önemli bir unsuru olan kamu harcamalarını ekonomik istikrarı sağlamak için kullanabilmektedir. Kamu harcamaları, ekonomik istikrarın, büyümenin ve gelir dağılımındaki adalet üzerinde etkisi bulunmaktadır. Kamu harcamalarındaki bu birleşim ekonomik ve sosyal etkilerin oluşmasına katkı sağlar.

Toplumun ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik gerçekleştirilen kamu harcamaları, devletin kullandığı en önemli mali araçlardan birisidir. Kamu harcamaları yalnızca toplumsal ihtiyaçların karşılanması için gerçekleştirilen harcamalar olmasının yanı sıra ülke ekonomisi içerisindeki rolü itibarıyla ekonominin tam istihdam düzeyine ulaşmasında, ekonomik kalkınmanın sağlanmasında, gelir dağılımında adaletin sağlanmasında ve en önemlisi üretim miktarında artışın sağlanmasında önemli rolü bulunmaktadır. Üretim miktarında yaşanan artış ekonomik büyümenin daha hızlı gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır. Artan üretim, daha hızlı ekonomik büyüme anlamına gelir. Bundan dolayı ülkelerin istikrarlı ekonomik büyüme oranını yakalamak istemeleri hedeflerinden birisidir. Özellikle istikrarlı ekonomik büyüme ülkelerin önemli hedeflerinden biridir.

Kamu harcamaları dar ve geniş olmak üzere iki farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Bunlardan ilki dar anlamda kamu harcamaları, ikincisi ise geniş anlamda kamu harcamalarıdır. Burada yaşanan farklılığın temel nedeni hangi kurumlar tarafından gerçekleştirilen harcamaların kamu harcaması olarak kabul edilip edilmeyeceği ile ilgilidir. Dar anlamda kamu harcamaları merkezi yönetim ve mahalli idareler tarafından yapılan harcamaları ifade etmektedir (Özmen, 2010, s.10). Geniş anlamda kamu harcamaları ise devletin fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için merkezi idare, taşra teşkilatı, kamu iktisadi kuruluşları ve sosyal güvenlik kurumları aracılığı ile yapmış olduğu harcamalardır (Güder vd., 2016: 48).

Kamu harcamaları ekonomik açıdan, fonksiyonel açıdan ve kurumsal olmak üzere üç farklı sınıflandırma yapılmaktadır.

Ekonomik sınıflandırma, devletin üzerine düşen görevleri yerine getirmek için kullandığı araçların, yerel piyasalara ve gelir dağılımı üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek ve bu etkiyi gözlemleyip değerlendirebilmek amacıyla yapılan sınıflandırmadır. Kamu gelirlerinin harcanması, kamunun borçlanması ve kamu gelir ve giderleri arasındaki farkların sınıflandırılmasında kamu harcamaları ekonomik açıdan ayrılmaktadır (Ataç ve Moğol, 1994: 129).

Kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmasında, harcamalar verilen hizmetler esas alınarak tasnif edilmektedir (Eker ve Tüğen, 1994: 82). Diğer bir ifade ile kamu harcamaları, ödemeyi yapan kurum ve kuruluşlar bazında değil kamu harcamalarının yöneldiği faaliyetler ve fonksiyonlara göre yerine getirildiğinde fonksiyonel sınıflandırma karşımıza çıkmaktadır. Kamu harcamalarının idari olarak sınıflandırmasında harcamayı yapan kurum ve kuruluşlar ne kadar, hangi miktar ve ne için harcama gerçekleştirildiği görülürken bu sınıflandırmada devletin ne amaç için, hangi fonksiyonu gerçekleştirmek için yaptığı harcamalar görülmektedir (Türk, 2005: 54). Kamu harcamalarının fonksiyonel olarak sınıflandırılmasında devlet tarafından gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin ortaya çıkan harcamaların izlenmesine imkan vererek uluslararası karşılaştırmanın yapılmasına olanak sağlamaktadır (Çöker, 2008: 61). Bu sınıflandırma diğer taraftan kamu harcamalarının bir düzen haline getirilmesini sağlayarak kamu hizmetleri arasında ayırım yaparak kaynakların etkin bir şekilde dağıtılmasına imkan sağlamaktadır (Altay, 2019: 121). Bu sınıflandırma yönteminde harcamayı gerçekleştiren idari birim yerine eğitim, sağlık, savunma gibi hizmetler ön plandadır. Başka bir deyişle odak noktası hangi kuruluşların hizmet sunduğu değil, hangi amaçlara ulaşmak için kullanıldığıdır. Her ne kadar devletin sorumluluğundaki hizmetler yürütülse de belli bir hizmet türü birçok idari birim tarafından yürütülmektedir. Bu durum hizmetlerin belirginliğinin azalmasına neden olmaktadır. Fonksiyonel sınıflandırma bu belirsizliği ortadan kaldırır, tekrarları ve hizmetlerdeki eksiklikleri azaltır ve hizmetlerin etkinleştirilmesi veya uygun maliyetli sunumu, toplam ve birim maliyetlerin belirlenmesi açısından bazı faydalar sağlar (Edizdoğan, 2008: 79-81, Tüğen, 2016: 179-180).

Kurumsal sınıflandırmada ana amaç kurumsal maliyetleri izlemek, karşılaştırmak ve program sorumlularını mümkün olduğunca net bir şekilde tanımlayarak (Mutluer vd., 2010: 122), harcamalar kurum ve kuruluşlara göre tek tek bölünmektedir. Söz konusu ayrılık süreci önceden belirlenmekte ve hukuki olarak yürütülmektedir. Örneğin harcamaların merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında bölüştürülmesi, gücünü Anayasa'dan alan bir bölüştürme yöntemidir. Merkezi yönetim bütçesi; Genel bütçe, özel bütçe ve düzenleyici ve denetleyici kurumların bütçesi arasındaki fark ise: 5018 sayılı Kanun çerçevesinde ortaya çıkmaktadır (Edizdoğan, 2008: 78-79). Kurumsal sınıflandırma yöntemi; kamu hizmetlerinin ne olduğunun yanı sıra, hizmeti verecek kurumların da dikkate alınması, hizmetlerin en uygun kuruluşa yaptırılması, verimliliğin artırılması, ihtiyaçların en verimli şekilde karşılanması, fayda-maliyet analizi yoluyla tercihlerin belirlenerek kontrol ve denetimi etkin hale getirilerek sapmaların ortadan kaldırılması, idari ve siyasi sorumluluğun artırılması gibi birçok alanda önem taşımaktadır (Akdoğan, 2019: 94).

Devletler tarafından gerçekleştirilen kamu harcamaları ülkede ekonomik ve siyasal istikrarın sağlanmasında rolü oldukça önemlidir. Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi Wagner ve Keynesyen görüş çerçevesinde ele alınmaktadır. Wagner 1883 yılında dönemin sanayisi gelişmiş ülkelerini (Almanya, İsviçre, ABD) inceleyerek, milli gelir ile kamu harcamaları arasında ilişki olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu ülkelerin sanayileşme derecesine göre milli gelirin artış gösterdiğini ve bununla birlikte kamu harcamalarında da bir artışın yaşandığını belirlemiştir (Nadaroğlu, 1998, s.142-143). Diğer taraftan Wagner, kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin temelinde bireylerin gelirlerinde meydana gelen artış toplumdaki bireylerin sosyal refahını yükseltecek olan hizmetlere olan talebin artmasına neden olacak ve böylece kamu harcamalarının da artmasına neden olacaktır (Arısoy, 2005, s.2; Diler, 2011, s.68). Kısacası, Wagner'in savunduğu bu görüşe göre; ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru bir ilişkinin olduğu ve ekonomik büyüme sağlandıkça refahın artacağını aynı zamanda da ekonominin gelişeceğini vurgulamaktadır. 1939 yılında Keynes para politikaları ile ekonomiye yön verilemeyeceğini bu durumun maliye politikaları tarafından desteklenmesi gerektiğini ortaya atmıştır. Buna göre yeniden dengenin oluşabilmesi için devletin ekonomiye yön verici ve düzenleyici bir müdahalede bulunması gerektiğini savunmuştur (Mutluer vd., 2007, s.20; Erdem vd., 2003, s.33). Bu görüş ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için kamu

harcamalarının arttırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum özel sektörün üretim ve yatırım faaliyetlerini arttıracığından ekonomik büyüme hızının artmasına neden olacaktır. Ayrıca devlet tarafından uygulanacak harcama ve vergilendirme politikaları ekonomik sistem içerisinde yer alan bireylerin tüketimini artırarak özel sektörden kaynaklanan talep açığını ortadan kaldıracaktır. Böylece devlet, kamu harcamalarının artırılması ve vergilerin azaltılması yoluyla ekonomiye müdahale edilmektedir. Kamu harcamalarının artması ve vergilerin azaltılmasıyla toplam talebin artacağı, toplam talepteki artışın ise toplam gelirden yani ekonomik büyümede artışın sağlanacağını savunmaktadır (Pehlivan, 2017, s.58; Giray, 2013, s.31). Keynes'in savunduğu görüş Wagner tarafından ortaya atılan görüşün tersine olarak ekonomik büyüme, kamu harcamalarından ekonomik büyüme doğru gerçekleştiği söylenebilir.

Bu çalışmanın amacı, 34 OECD ülkesinin 2009-2020 yılları arasında gerçekleştirdiği fonksiyonel kamu harcamalarını ifade eden genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, ekonomik işler, çevre koruma hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, sağlık harcamaları, kültür ve din harcamaları, eğitim harcamaları, sosyal koruma hizmetleri ile ekonomik büyümeyi ifade eden büyüme oranı arasındaki ilişkiyi incelemektir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Chletsos ve Kollias (1997), 1958-1993 döneminde Yunanistan ekonomisi tarafından gerçekleştirilen kamu harcamaları ve GSYİH verileri yardımı ile çalışmalarında Wagner Kanunu'nun geçerliliğini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda savunma harcamalarında meydana gelen artışın Wagner Kanunu ile ilişkilendirilebileceğini ortaya koymuşlardır.

Biswal vd. (1999), 1950-1995 dönemine ait veriler ile Kanada ekonomisinde gerçekleşen toplam kamu harcamaları ve diğer kamu harcama unsurları ile milli gelir arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Analiz sonucunda, kamu harcama unsurları ile milli gelir arasında uzun dönemli ilişki olmadığını ve Wagner ve Keynes görüşlerinin Kanada ekonomisinde geçerli olmadığını belirtmişlerdir.

Al-Faris (2002), kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Wagner Kanunu ve Keynesyen teorisi çerçevesinde incelemiştir. Çalışmada Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Umman, Katar, Bahreyn ülkelerinin 1970-1997 yılları arasına ait yıllık verileri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda belirtilen ülkelerin toplam kamu harcamaları, cari ve yatırım harcamaları ile milli gelir arasında uzun dönemli ilişki olduğunu, kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin sadece Bahreyn'de çift yönlü olduğunu ortaya koymuştur.

Kar ve Taban (2003), Türkiye'nin 1971 ile 2000 yılları arasına ait eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, altyapı harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Analiz sonucunda eğitim ve sağlık harcamalarının ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğini, sağlık harcamalarının olumsuz yönde etkilediğini, altyapı harcamaları ile ekonomik büyüme arasında ilişkinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Bağdigen ve Çetintaş (2004), Türkiye ekonomisinde kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1965-2000 yılları arasına ait veriler ile Keynesyen görüş ve Wagner Kanunu çerçevesinde analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisinin olmadığını tespit etmiş olup Keynesyen hipotez ve Wagner Kanunu'nun geçerli olmadığını ortaya koymuşlardır.

Dritsakıs ve Adamopoulos (2004), Yunanistan'ın 1960-2001 yılları arasına ait kamu harcamaları artış eğilimi ve kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiş ve Wagner Kanunu'nun geçerliliğini test etmişlerdir. Analiz sonucunda kamu harcamalarında yüksek hızda artış

eğilimi olduğunu, toplam kamu harcamaları ve kamu harcamaları kalemlerinin tüketim esnekliğinin Wagner Kanunu'na ilişkin belirlenen esneklik sınırlaması ile tutarlılık gösterdiğini ve analiz modellerinde ilişkilerin çift yönlü olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Wagner Kanunu ve Keynesyen teorisiyi destekleyen sonuçlar elde edilmiştir.

Wahab (2004), 1950-2000 yılları arasına ait veriler ile OECD üyesi ülkeler olan Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Kore, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, İngiltere ve ABD'nin GSYİH ve kamu harcamalar arasındaki ilişkiyi Wagner Kanunu'nu kapsamında analiz etmiştir. Çalışma sonucunda Wagner Kanunu'nu destekleyen sonuçlar ortaya konulmuştur.

Chang vd. (2004), Güney Kore, Tayvan, Tayland, Avustralya, Kanada, Japonya, Yeni Zelanda, ABD, İngiltere ve Güney Afrika ülkelerinin 1951- 1996 yıllarına ait verileri yardımı ile Wagner Kanunu'nun geçerliliğini incelemişlerdir. Çalışmada ilk önce ADF birim kök testi kullanılarak verilerin durağanlığı test edilmiş ikinci olarak ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasındaki uzun dönemli ilişki test edilmiştir. Nedensellik testi sonucunda Güney Kore, Tayvan, Japonya, İngiltere ve ABD'de Wagner Kanunu'nun geçerli olduğunu, nedensellik yönünün ise ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, Güney Afrika, Tayland ülkelerinde ise milli gelir ile kamu harcamaları arasında nedensellik ilişkisinin olmadığını belirtmişlerdir.

Arısoy (2005), çalışmasında Türkiye'nin 1950- 2003 dönemine ait yıllık verileri ile ekonomik büyüme ile toplam kamu harcamaları ve çeşitli kamu harcaması kalemleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve Wagner Kanunu ve Keynes hipotezinin Türkiye için geçerliliğini araştırmıştır. Çalışma sonucunda ekonomik büyüme ile cari, yatırım, transfer ve transfer dışı harcamaları arasında uzun dönemli tek yönlü nedensellik ilişkisinin var olduğunu ve Wagner Kanunu'nun geçerli olduğunu tespit etmiştir.

Ghartey (2007), Gana ekonomisinin 1965-2004 yılları arasına ait verileri ile kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi test etmiştir. Araştırmanın analizinde ARDL, Hata Düzeltme Modeli ve Granger nedensellik testini kullanmıştır. Analiz sonucunda Gana ekonomisinde Wagner Kanunu'nun geçerli olduğunu ortaya koymuştur.

Zıramba (2008), Güney Afrika'nın 1960-2006 yılları arasına ait verileri ile reel kamu harcamaları ile reel gelir arasındaki ilişkiyi inceleyerek Wagner Kanunu'nun geçerliliğini araştırmıştır. Araştırma sonucunda Güney Afrika'da Wagner Kanunu'nun geçerli olmadığını belirtmiştir.

Samudram vd. (2009), Malezya'nın 1970-2004 dönemi verilerini kullanarak Keynesyen görüş ve Wagner Kanunu'nun geçerliliğini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda sağlık, savunma, tarım, eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki olduğunu, ekonomik büyüme ile belirtilen kamu harcaması kalemlerine doğru tek yönlü bir ilişkinin olduğunu ve bu harcama kalemleri için Wagner Kanunu'nun geçerli olduğunu, sağlık ve yönetim harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini çift yönlü olduğunu ve bu harcama kalemleri için hem Wagner Kanunu hem de Keynes hipotezinin geçerli olduğunu ortaya koymuşlardır.

Babatunde (2011), 1970-2006 dönemine ait yıllık verileri ile Nijerya için Wagner Kanunu'nun geçerliliğini test etmiştir. Sınır testi sonucunda Nijerya'da kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki olmadığını, Toda Yamamoto nedensellik testi sonucunda ise Wagner Kanunu'nun araştırma kapsamındaki yıllar için Nijerya'da geçerli olmadığını belirtmiştir. Diğer taraftan çalışma sonucunda kamu harcamalarını dışsal bir faktör olarak nitelendiren Keynesyen görüşe ilişkin zayıf bulgulara ulaşmıştır.

Yüksel ve Songur (2011), Türkiye'nin 1980-2010 yılları arasında ait verileri yardımı ile toplam kamu harcamaları, cari harcamalar, yatırım harcamaları, borç faiz ödemeleri ve diğer transfer harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Engle-Granger eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik testini kullanarak incelemişlerdir. Engle-Granger eşbütünleşme sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile toplam kamu harcamaları, cari harcamalar, yatırım harcamaları, diğer transfer harcamaları arasında uzun dönemli ilişkinin olduğunu, Granger nedensellik testi sonucunda ise yatırım harcamaları ve diğer transfer harcamaları ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisinin olmadığını ve nedenselliğin yönünün toplam kamu harcamaları ve cari harcamalar ile ekonomik büyüme arasında tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Wagner Kanunu'nun Türkiye ekonomisi için geçerli olmadığını tespit etmişlerdir.

Lahirushan ve Guneseckara (2015), çalışmalarında Singapur, Malezya, Tayland, Güney Kore, Japonya, Çin, Sri Lanka, Hindistan ve Butan ülkelerinin 1970-2013 dönemine ait verileri ile kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ve bu değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olup olmadığını incelemişlerdir. Çalışmada 396 adet veri ile gerçekleştirilen analizde eşbütünleşme teknikleri ve Granger nedensellik testinden yararlanılmıştır. Analiz sonucunda belirtilen ülkelerde; kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini, araştırma değişkenleri arasında iki yönlü nedenselliğin olduğunu ve hem Wagner Kanunu'nun hem de Keynesyen teorisinin geçerli olduğunu ortaya koymuşlardır.

Sánchez-Juárez vd. (2016) Meksika'nın 1925-2014 yılları arasında ait verilerini kullanarak kamu harcamaları ile üretim arasındaki ilişkiyi Engle-Granger eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik testi yardımıyla incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, Meksika ekonomisinde Keynesyen hipotezin geçerli olduğunu ancak Wagner Kanunu'nun geçerli olmadığını tespit etmişlerdir.

Lingxau vd. (2016), 1991-2014 dönemine ait yıllık veriler ile Romanya ekonomisi için Keynesyen görüş ve Wagner Kanunu çerçevesinde kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki Kısıtlamasız Hata düzeltme modeline dayanan ARDL yaklaşımı ve sınır testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda Romanya ekonomisinde Wagner Kanunu'nun geçerli olduğunu ancak Keynesyen görüşün geçerli olmadığını ortaya koymuşlardır.

Konya ve Abdullaev (2018), Avustralya'nın 1901-2008 dönemine ait verilerini VAR modeli, etki tepki analizleri ve Granger nedensellik testini kullanarak Wagner Kanunu'nun bu ülke için geçerliliğini test etmişlerdir. Çalışma sonucunda analize konu olan ülkede Wagner Kanunu'nun geçerli olmadığını belirtmişlerdir.

Kumar ve Cao (2019), Çin, Hong Kong, Japonya, Güney Kore ülkelerinin 1960-2017 dönemine ait yıllık verileri yardımı ile Wagner Kanunu'nun geçerliliğini test etmişlerdir. Araştırmanın analizinde ARDL modeli ile Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda Wagner Kanunu'nun bu ülkeler için geçerli olduğunu ortaya koymuşlardır.

Literatür taraması incelendiğinde genellikle yapılan çalışmalar toplam kamu harcamaları ya da belirli kamu harcamaları ile ekonomik büyüme ilişkisini araştırmıştır. Bu çalışmada ise OECD ülkelerinin 2009-2020 yıllarına ait gerçekleştirmiş olduğu fonksiyonel olarak sınıflandırılmış kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisi araştırılmıştır.

2. ANALİZ

2.1. VERİ SETİ DEĞİŞKENLER ve ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmanın amacı, fonksiyonel sınıflandırma ile ayrılmış kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisini analiz etmektir. Bu kapsamda, ülke ekonomileri tarafından gerçekleştirilmiş olan fonksiyonel kamu harcama kalemlerinden genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, ekonomik işler, çevre koruma hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, sağlık harcamaları, kültür ve din harcamaları, eğitim harcamaları, sosyal koruma hizmetleri ile ekonomik büyümeyi ifade eden büyüme oranı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmanın temel amacı, 34 OECD ülkesinin 2009-2020 yılları arasında gerçekleştirdiği fonksiyonel kamu harcamalarının ekonomik büyümeye nasıl etki ettiğini tespit etmektir. 2009 – 2020 yıllarında OECD üyesi olan toplam 36 ülke bulunmaktadır. Ancak bu ülkelerden 2 tanesinin (Kolombiya ve Meksika) belirtilen yıllara ait verilerine ulaşılamadığından çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu çalışmaya ilişkin değişkenlere ait veriler Uluslararası Para Fonu (www.imf.org) ve Dünya bankası (www.worldbank.org) internet sitelerinden elde edilmiştir. Bu kapsamda çalışmada kullanılan değişkenler ve değişken tanımlarına Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmada Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları

Bağımlı Değişkenler		
Kodu	Adı	Açıklama
GROWTH	Ekonomik Büyüme	Ekonomik Büyüme Oranı
Bağımsız Değişkenler		
Kodu	Adı	Açıklama
GENKAMHIZ	Genel Kamu Hizmetleri	Genel Kamu Hizmetleri kamu harcamasının toplam kamu harcaması içerisindeki payı
SAVUNMA	Savunma Hizmetleri	Savunma Hizmetleri kamu harcamasının toplam kamu harcaması içerisindeki payı
GUVENLIK	Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri kamu harcamasının toplam kamu harcaması içerisindeki payı
EKONISLER	Ekonomik İşler	Ekonomik İşler kamu harcamasının toplam kamu harcaması içerisindeki payı
CEVKOR	Çevre Koruma Hizmetleri	Çevre Koruma Hizmetleri kamu harcamasının toplam kamu harcaması içerisindeki payı
ISKANTOPLUM	İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri	İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri kamu harcamasının toplam kamu harcaması içerisindeki payı
SAGLIK	Sağlık Harcamaları	Sağlık Harcamaları kamu harcamasının toplam kamu harcaması içerisindeki payı

KULTURDIN	Kültür ve Din Harcamaları	Kültür ve Din Harcamaları kamu harcamasının toplam kamu harcaması içerisindeki payı
EGITIM	Eğitim Harcamaları	Eğitim Harcamaları kamu harcamasının toplam kamu harcaması içerisindeki payı
SOSKOR	Sosyal Koruma Hizmetleri	Sosyal Koruma Hizmetleri kamu harcamasının toplam kamu harcaması içerisindeki payı

Tablo 1’de görüldüğü üzere, çalışmada bir bağımlı, on bağımsız değişken kullanılmıştır. Bağımlı değişken ilgili ülkenin o yıla ait ekonomik büyüme oranı (GROWTH) ile ölçülmüştür. Bağımsız değişkenleri ifade eden fonksiyonel olarak sınıflandırılmış kamu harcaması kalemleri ise genel kamu hizmetleri (GENKAMHIZ), savunma hizmetleri (SAVUNMA), kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri (GUVENLIK), ekonomik işler (EKONISLER), çevre koruma hizmetleri (CEVKOR), iskân ve toplum refahı hizmetleri (ISKANTOPLUM), sağlık harcamaları (SAGLIK), kültür ve din harcamaları (KULTURDIN), eğitim harcamaları (EGITIM), sosyal koruma hizmetleri (SOSKOR) ile ölçülmüştür. Belirtilen değişkenler doğrultusunda, fonksiyonel kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisini belirlemek için araştırma modeli oluşturulmuştur.

Fonksiyonel kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisini araştıran araştırma modeli aşağıdaki gibidir:

$$GROWTH_{it} = \beta_0 + \beta_1(GROWTH_{it-1}) + \beta_2 GENKAMHIZ_{it} + \beta_3 SAVUNMA_{it} + \beta_4 GUVENLIK_{it} + \beta_5 EKONISLER_{it} + \beta_6 CEVKOR_{it} + \beta_7 ISKANTOPLUM_{it} + \beta_8 SAGLIK_{it} + \beta_9 KULTURDIN_{it} + \beta_{10} EGITIM_{it} + \beta_{10} SOSKOR_{it} + \mu_i + \gamma_t + \varepsilon_{it}$$

2. 2. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

Bu çalışmada, OECD ülke grubunda yer alan 34 ülkenin 2009-2020 yıllarına ait verileri sonucunda elde edilen ortalama, standart sapma, minimum, maksimum gibi tanımlayıcı istatistikleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min.	Max.
GROWTH	408	1.228	3.691	-14.839	24.475
GENKAMHIZ	408	13.182	3.297	5.233	28.928
SAVUNMA	408	3.239	2.581	.038	15.425
GUVENLIK	408	4.019	1.172	1.759	7.451
EKONISLER	408	11.056	3.372	5.863	38.634
CEVKOR	408	1.623	.749	-.641	3.634

ISKANTOPLUM	408	1.343	.667	-.173	3.925
SAGLIK	408	15.139	3.45	5.788	24.759
KULTURDIN	408	2.74	1.284	.589	9.063
EGITIM	408	12.268	2.845	7.124	22.237
SOSKOR	408	35.398	6.224	19.767	45.814

Tablo 2’de verilen bilgilere göre, OECD ülkelerine ait fonksiyonel olarak sınıflandırılmış kamu harcama kalemlerini ifade eden olan; genel kamu hizmetleri harcama kaleminin toplam kamu harcaması içerisindeki payı ortalama %13.18, savunma hizmetlerinin payı ortalama %3.4, kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerinin payı ortalama %4, ekonomik işler kaleminin payı ortalama %11.05, çevre koruma hizmetlerinin payı ortalama %1.6, iskan ve toplum refahı hizmetlerinin payı %1.34, sağlık hizmetlerinin payı ortalama %15.13, kültür ve din harcamalarının payı ortalama %2.74, eğitim harcamalarının payı ortalama %12. 26, sosyal koruma hizmetlerinin payının ortalama %35.4 olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çalışma yılını kapsayan dönemlerde OECD ülkelerinin toplam kamu harcaması içerisinde en fazla paya sahip harcama kalemleri sırası ile genel kamu hizmetleri, sağlık hizmetleri ve sosyal koruma hizmetlerinin olduğu görülmektedir. Ekonomik büyüme oranı ise OECD ülkelerinde ortalama %1.22 olmuştur.

2. 3. KORELASYON ANALİZİ

Tablo 3’te, çalışmanın bağımlı değişkenini ifade eden ekonomik büyüme oranı ve bağımsız değişkenlerini ifade eden fonksiyonel olarak sınıflandırılmış kamu harcama kalemleri arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini gösteren korelasyon katsayılarına yer verilmiştir. Korelasyon tablosu, bağımsız değişkenler arasında ortaya çıkması muhtemel olan çoklu doğrusallık problemini ortaya koymak amacıyla oluşturulmuştur.

Tablo 3’te, çalışmanın bağımsız değişkenlerini ifade eden fonksiyonel olarak sınıflandırılmış kamu harcama kalemleri arasındaki korelasyon katsayıları incelendiğinde; analizde çoklu doğrusallık (multicollinearity) problemine neden olabilecek değişkene rastlanmadığından tüm bağımsız değişkenler araştırma modeline dahil edilmiştir.

2. 4. BULGULAR

Fonksiyonel olarak sınıflandırılmış kamu harcamalarının ekonomik büyümeye etkisini tespit edebilmek amacıyla gerçekleştirilen ve sistem GMM analiz yöntemi ile gerçekleştirilen analiz sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Analiz Sonuçları

GROWTH	KATSAYI	Stand. Hata	Olasılık (p değeri)	Anlamlılık
L.GROWTH (-1)	0.053	0.024	0.029	***
GENKAMHIZ	0.020	0.000	0.000	***
SAVUNMA	0.017	0.001	0.000	***
GUVENLIK	0.029	0.003	0.000	***
EKONISLER	0.017	0.001	0.000	***
CEVKOR	0.029	0.002	0.000	***
ISKANTOPLUM	0.025	0.001	0.000	***
SAGLIK	0.015	0.001	0.000	***
KULTURDIN	0.024	0.001	0.000	***
EGITIM	0.018	0.001	0.000	***
SOSKOR	0.019	0.001	0.000	***
WALD		7.56e+06		
P-VALUE		0.000		
AR (1)		-2.0513		
P-VALUE		0.0402		
AR (2)		-.91347		
P-VALUE		0.3610		
SARGAN		29.49662		
P-VALUE		0.0586		
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1				

Tablo 4’te verilen sonuçlara göre; ekonomik büyümenin gecikmeli değeri (L.GROWTH) bağımlı değişken olan ekonomik büyüme (GROWTH) değişkenindeki değişimi açıklamakta olup, pozitif (0.053) ve anlamlı (0.029) ilişki söz konusudur. Değişken kat sayısına göre OECD ülkelerinin ekonomik büyüme oranının önceki dönem ekonomik büyüme oranından bağımsız olmadığını ve %5.3 oranında etkilediğini göstermektedir.

Genel kamu hizmetleri harcama kalemi ile ekonomik büyüme oranı arasında pozitif (0.020) ve anlamlı (0.000) ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre genel kamu hizmetleri harcamasında meydana gelen bir birimlik artış ekonomik büyümeye %2 oranında olumlu yönde katkı sağlamaktadır.

Savunma hizmetleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif (0.017) ve anlamlı (0.000) ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda ülkelerin savunma hizmetleri kapsamında gerçekleştirdikleri harcamalardaki bir birim artış ekonomik büyümeyi %1.7 oranında etki etmektedir.

Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcama kalemi ile ekonomik büyüme arasında pozitif (0.029) ve %1 düzeyinde anlamlıdır (0.000). Buna göre kamu düzeni ve güvenlik harcama kalemi kapsamında gerçekleştirilen harcamalarda yaşanan artış ekonomik büyümenin yaklaşık %3 oranında artmasına katkı sağlamaktadır.

Ekonomik işler ile ekonomik büyüme arasında pozitif (0.017) ve anlamlı (0.000) ilişki olduğu görülmüştür. Bu kapsamda belirtilen harcama kaleminde yaşanan bir birimlik artış ekonomik büyümenin %1.7 artmasını sağlamaktadır.

Çevre koruma hizmetleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif (0.029) ve anlamlı (0.000) ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuca göre çevre koruma hizmetlerine yönelik kamu harcamalarında meydana gelen bir birim artış ekonomik büyüme oranını %2.9 oranında artırmaktadır.

İskân ve toplum refahı harcama kalemi ile ekonomik büyüme arasında pozitif (0.025) ve %1 düzeyinde anlamlıdır (0.000). Analiz sonucuna göre iskân ve toplum refahı harcama kaleminde meydana gelen bir birimlik artış ekonomik büyümeyi %2.5 artırmaktadır.

Sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif (0.015) ve anlamlı (0.000) ilişki elde edilmiştir. Buna bağlı olarak sağlık harcamalarında meydana gelen artış ekonomik büyümeye %1.5 katkı sağladığı söylenebilir.

Kültür ve din harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif (0.024) ve anlamlı (0.000) ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda kültür ve din harcamalarında yaşanan bir birimlik artış ekonomik büyüme oranına %2.4 oranında katkı sağlamaktadır.

Eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme oranı arasında pozitif (0.018) ve anlamlı (0.000) ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre eğitim harcamaları harcama kaleminde yaşanan bir birimlik artış ekonomik büyümeyi %1.8 oranında artış sağlamaktadır.

Sosyal koruma hizmetleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif (0.019) ve anlamlı (0.000) ilişki bulunmaktadır. Elde edilen sonuca göre sosyal koruma hizmetleri harcama kaleminde meydana gelen bir birimlik artış ekonomik büyümeye %1.9 oranında artış sağlamaktadır.

Araştırma modeline ilişkin gerçekleştirilen spesifikasyon testleri sonucuna göre; araştırma modelinin tamamının anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan Wald testi sonucunda modelin genel olarak anlamlı olduğu söylenebilir. Ayrıca bu testin anlamlı çıkması modelin analizinde bağımlı değişken olarak kullanılan fonksiyonel olarak sınıflandırılmış kamu harcamaları bağımsız değişken olarak kullanılan ekonomik büyüme oranını açıkladığını göstermektedir. Diğer taraftan modelde otokorelasyonun varlığını test etmek için gerçekleştirilen analizlerde hem birinci dereceden (AR (1)) hem de ikinci mertebeden (AR(2)) otokorelasyonun varlığı test edilmiştir. bu test sonucunda birinci dereceden negatif otokorelasyon beklenirken ikinci dereceden otokorelasyonun olmaması gerekmektedir. Buna göre burada önemli olan gerçekleştirilen testte elde edilen sonucun anlamsız olmasıdır. Elde edilen sonuca göre; birinci dereceden otokorelasyon (AR(1)) varlığı için hesaplanan z istatistiği negatif (-2.0513) ve anlamlıdır (0.0402; $p < 0.05$). İkinci dereceden otokorelasyonun varlığına ilişkin gerçekleştirilen test sonucunda elde edilen z istatistiği anlamsızdır. Bu durum araştırma modelinde ikinci dereceden otokorelasyonun olmadığını ve GMM analiz yönteminin tahmincilerinin

etkin olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırma modelinin analizi için bu yöntemin uygun olduğunu da göstermektedir. Sargan testi sonucunda ise aşırı tanımlama kısıtlamalarının geçerli olup olmadığını yani modele dahil edilen araç değişkenlerin geçerli olup olmadığı test edilmiştir. Analiz sonucuna göre Sargan testi anlamsız (0.0586; $p < 0.05$) çıkmıştır. Buna göre aşırı tanımlama kısıtlamalarının geçerli olmadığı, değişkenlerin içsel olduğu ve modele dahil edilen araç değişkenlerinin geçerli olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada 34 OECD ülkesinin 2009-2020 yılları arasına ait fonksiyonel olarak sınıflandırılmış kamu harcama kalemlerini toplam kamu harcaması içerisindeki oranları ve ekonomik büyüme oranlarına ilişkin verileri Dünya Bankası ve IMF veri tabanından elde edilerek fonksiyonel olarak sınıflandırılmış kamu harcama oranlarının ekonomik büyüme oranı üzerine etkisi iki aşamalı sistem GMM analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmanın bağımlı değişkeni ekonomik büyüme oranı, bağımsız değişkenleri ise genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, ekonomik işler, çevre koruma hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, sağlık harcamaları, kültür ve din harcamaları, eğitim harcamaları, sosyal koruma hizmetleri harcama kalemlerinin toplam kamu harcamaları içerisindeki oranıdır.

Bu çalışmada fonksiyonel kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisine ilişkin analiz sonucunda; genel kamu hizmetleri harcama kalemi ile ekonomik büyüme oranı arasında pozitif anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Buna göre genel kamu hizmetleri harcamaları arttıkça ekonomik büyüme oranı da artmaktadır. Savunma hizmetleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı ilişkinin olduğu görülmüştür. Yani OECD ülkelerinin savunma hizmetleri kapsamında gerçekleştirdikleri harcamalar ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri harcama kalemi ile ekonomik büyüme arasında pozitif anlamlı ilişki elde edilmiştir. Bu bağlamda kamu düzeni ve güvenlik harcama kalemi kapsamında gerçekleştirilen harcamaların toplam kamu harcama içerisindeki artışı ekonomik büyüme olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Ekonomik işler ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Yani ekonomik işler harcama kaleminde meydana gelen artış ekonomik büyümenin artmasını sağlamaktadır. Çevre koruma hizmetleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuca göre çevre koruma hizmetlerine yönelik kamu harcamalarında meydana gelen artış ekonomik büyüme oranını artırmaktadır. İskân ve toplum refahı harcama kalemi ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Analiz sonucuna göre iskân ve toplum refahı harcama kaleminde meydana gelen artış ekonomik büyüme oranını artırmaktadır. Sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki elde edilmiştir. Bu bağlamda sağlık harcamalarında meydana gelen artış ekonomik büyümenin artmasını sağlamaktadır. Kültür ve din harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre kültür ve din harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payının artması ekonomik büyüme oranına katkı sağlamaktadır. Eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme oranı arasında pozitif anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani eğitim harcamaları harcama kaleminin oranındaki artış ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Sosyal koruma hizmetleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Elde edilen sonuca göre sosyal koruma hizmetleri harcama kaleminin toplam kamu harcamaları içerisindeki payında meydana gelen artış ekonomik büyüme oranını artırmaktadır.

Analiz sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde; OECD ülkelerinin 2009-2020 yıllarına ait genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, ekonomik işler, çevre koruma hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, sağlık harcamaları, kültür ve din harcamaları, eğitim harcamaları, sosyal koruma hizmetleri harcama kalemlerinin toplam kamu harcama içerisindeki

payı ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Bundan dolayı OECD ülkelerinde Keynesyen görüş geçerli olmaktadır. Keynesyen görüş geçerli olduğundan dolayı söz konusu harcama kalemleri ekonomik büyümede önemli rol oynamakta ve bu harcamaların payının artırılması istikrar politikası aracı olarak kullanılması uygun olacaktır.

Sonuç olarak çalışma, ampirik analizin bulgularına dayanarak kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin varlığı, ele alınan ülkelerdeki makroekonomik hedeflere ulaşmak için kamu harcamalarının kullanılmaya devam edilmesini gerektirmektedir. Ancak kamu harcamalarının ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki pozitif etkisi, uzun vadede kamu sektörünün büyümesine, hantal bir yapıya bürünmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle serbest piyasanın işleyişini etkilemeden ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumlu yönde etkileyecek harcamaların belirlenmesinde politika yapıcılara önemli görevler düşmektedir. Özellikle beşerî sermayenin geliştirilmesi için milli geliri artırmayan verimsiz harcamalar yerine eğitim, sağlık, sosyal güvenlik harcamaları, altyapı ve Ar-Ge gibi reel ekonomiyi olumlu etkileyecek harcamalara odaklanılmalıdır.

Bu çalışma zaman ve farklı ülke grupları veya ülkelerdeki farklılıklara göre ve yeni değişkenler eklenerek farklı analiz yöntemleri ile çeşitlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, A. (2019), Kamu Maliyesi, 20. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- AL-FARİS, A. F. (2002), "Public Expenditure And Economic Growth İn The Gulf Cooperation Council Countries", *Applied economics*, 34(9), 1187-1193.
- ALTAY, A. (2019), Kamu Maliyesi, 5.Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- ARISOY, İ. (2005), "Wagner ve Keynes Hipotezleri Çerçevesinde Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi" *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 63-80.
- ATAÇ, E. ve MOĞOL, T. (1994), Devlet Bütçesi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- BABATUNDE, M. A. (2011), "A Bound Testing Analysis Of Wagner's Law İn Nigeria: 1970–2006", *Applied Economics*, 43(21), 2843-2850.
- BAĞDİĞEN, M. ve ÇETİNTAŞ, H. (2004), "Causality Between Public Expenditure and Economic Growth: The Turkish Case", *Journal of Economic and Social Research*, 6(1), 53-72.
- BİSWAL, B.; DHAWAN, U. ve LEE, H. Y. (1999), "Testing Wagner Versus Keynes Using Disaggregated Public Expenditure Data for Canada", *Applied Economics*, 31(10), 1283-1291.
- Chang, T.; Liu, W. ve Caudill, S. B. (2004), "A Re-Examination Of Wagner's Law For Ten Countries Based On Cointegration And Error-Correction Modelling Techniques", *Applied Financial Economics*, 14(8), 577-589.
- CHLETOS, M. ve KOLLİAS, C. (1997), "Testing Wagner's Law Using Disaggregated Public Expenditure Data in The Case of Greece: 1958-93", *Applied Economics*, 29(3), 371-377.
- ÇÖKER, F. (2018), Açıklamalı 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve İkincil Mevzuat, Yeküd Yayını, Ankara
- Diler, G. H. (2011), Kamu Harcamaları - Ekonomik Büyüme: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Uygulama, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DRİTSAKİS, N. ve ADAMOPOULOS, A. (2004), "A Causal Relationship Between Government Spending And Economic Development: An Empirical Examination of The Greek Economy", *Applied Economics*, 36(5), 457-464.
- EDİZDOĞAN, N. (2008), Kamu Maliyesi, 10. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.
- EKER, A. ve TÜĞEN, K. (1994), Kamu Maliyesine Giriş, Takav Matbaası, İzmir.
- ERDEM, M., ŞENYÜZ, D. ve TATLIOĞLU, İ. (2003), Kamu Maliyesi, Ekin Kitabevi, Bursa.

- GHARTEY, E. E. (2007), “An Empirical Study Of Economic Growth And Expanding Role Of Government İn Ghana: 1965–2004”, *The Journal of Economic Asymmetries*, 4(1), 133-148.
- GİRAY, F. (2013), *Maliye Tarihi*. Ezgi Yayınları.
- GÜDER, F.; YÜCEKAYA, P. ve ŞENYURT, A. (2016), “Kamu Harcamaları İle Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Keynesyen Görüş Mü? Wagner Kanunu Mu Geçerli? (2006-2015 Dönemi)”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 47–60.
- KAR, M. ve TABAN, S. (2003), “Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 58(3), 145-169.
- KÓNYA, L. ve ABDULLAEV, B. (2018), “An Attempt To Restore Wagner’s Law Of Increasing State Activity”, *Empirical Economics*, 55(4), 1569-1583.
- KUMAR, S. ve CAO, Z. (2019), “Testing for Structural Changes İn The Wagner’s Law For A Sample of East Asian Countries, *Empirical Economics*”, 1-18.
- LAHİRUSHAN, K. P. K. S. ve GUNASEKARA, W. G. V. (2015), “The İmpact Of Government Expenditure On Economic Growth: A Study Of Asian Countries”, *International Journal of Social, Behavioural, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 9(9), 2995-3003.
- LİNGXİAO, W. A. N. G.; PECULEA, A. D. ve XU, H. (2016), “The Relationship Between Public Expenditure and Economic Growth in Romania: Does İt Obey Wagner's or Keynes's Law?”, *Theoretical & Applied Economics*, 23(3).
- MUTLUER, M. K., ÖNER, E. ve KESİK, A. (2007), *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- MUTLUER, M. K., ÖNER, E. ve KESİK, A. (2010), *Teori ve Uygulamada Kamu Maliyesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- NADAROĞLU, H. (1998), *Kamu Maliyesi Teorisi*. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Özmen, İ. (2010), *Kamu Harcamaları Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği 1980–2008*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PEHLİVAN, O. (2017), *Devlet Bütçesi, Celepler Matbaacılık*, Trabzon.
- SAMUDRAM, M.; NAİR, M. ve VAİTHİLİNGAM, S. (2009), “Keynes and Wagner on Government Expenditures And Economic Development: The Case Of A Developing Economy”, *Empirical Economics*, 36(3), 697-712.
- SÁNCHEZ-JUÁREZ, I.; GARCÍA, R. ve BARAJAS, H. (2016), “The Relationship Between Total Production And Public Spending İn Mexico: Keynes Versus Wagner”, *International Journal of Financial Research*, 7(1), 109-120.
- TÜĞEN, K. (2016), *Devlet Bütçesi*, Bassaray Matbaası.
- TÜRK, İ. (2005), *Kamu Maliyesi*, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, İstanbul.
- WAHAB, M. (2004), “Economic Growth and Government Expenditure: Evidence From A New Test Specification”, *Applied economics*, 36(19), 2125-2135.
- YÜKSEL, C. ve SONGUR, M. (2011), “Kamu Harcamalarının Bileşenleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Analiz (1980-2010)”, *Maliye Dergisi*, 161, 365-380.
- ZİRAMBA, E. (2008), “Wagner's Law: An Econometric Test For South Africa, 1960-2006”, *South African Journal of Economics*, 76(4), 596-606.